

ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ Ф. ФРЕБЕЛЯ У ПРАКТИКУ ВИКОРИСТАННЯ МУЗИЧНО-ДИДАКТИЧНИХ ІГОР У РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ

Статтю присвячено обґрунтуванню доцільності та ефективності використання музично-дидактичних ігор на музичних заняттях і в самостійній музичній діяльності з метою розвитку у дітей основних музичних здібностей.

Ключові слова: художньо-естетичне виховання, самостійна музична діяльність, музичні заняття, дитяча музична творчість, музично-дидактичні ігри.

Перебудова сучасної дошкільної освіти в Україні передбачає забезпечення високої художньо-естетичної освіченості та вихованості маленької особистості. Життєрадісність, краса, ритм, фантазія дають уявлення про музику як життєво необхідну категорію. Науковими дослідженнями доведена впливовість музики, співу, ритмічних рухів, музично-творчої діяльності на результати виховання та розвитку дитини (Т. Науменко, О. Рудницька, Т. Танько, А. Шевчук та інші).

Останнім часом увага вчених прикута до питань, пов'язаних із модернізацією процесу музично-ритмічного виховання дітей дошкільного віку. У цьому контексті особливого інтересу заслуговують дослідження ігрових підходів щодо розв'язання завдань музично-естетичного виховання (Л. Аристова, Л. Венгер, О. Запорожець, Н. Сакуліна, О. Усова, М. Подьяков, А. Зіміна, Е. Костіна, І. Рудченко та інші).

Метою даної публікації є ретроспективний аналіз сучасної практики використання музично-дидактичних ігор у роботі з дітьми дошкільного віку з опорою на основи ідей Ф. Фребеля; визначення шляхів активізації дитячої музичної творчості.

Наше звернення до історичної спадщини видатного німецького педагога Ф. Фребеля не випадкове і, безсумнівно, продиктоване цінністю його рекомендацій щодо музично-естетичного розвитку маленької дитини. Створена ним система суспільного виховання дітей, не тільки мала велике значення для розвитку теорії і практики дошкільного виховання, але й дала поштовх для розуміння дошкільного періоду як стартового.

У педагогічній системі Ф. Фребеля належне місце приділяється художній діяльності дітей: малюванню, ліпленню, аплікації, музиці і віршам. Підкреслюючи важливість емоційної взаємодії з дитиною із самого народження, залучення її до рідної культури видатний педагог пропонував використовувати музику, особливий спів і танці.

Ф. Фребель був переконаний, що завдання початкової освіти полягає в організації гри. У розроблену Ф. Фребелем систему дидактичних ігор увійшли ігри з різними іграшками, матеріалами (м'ячем, кубиками, кулями, циліндрами та іншим). Обов'язковим елементом більшості дидактичних ігор були вірші, пісні, римовані казки, написані Ф. Фребелем.

Сучасні науковці продовжуючи традиції Ф. Фребеля, знайшли оптимальні підходи до розробки дидактичної гри: розкрито основні її завдання, виділено навчально-ігрову структуру (О. Запорожець, А. Усова, Н. Сакуліна, М. Подьяков, Л. Венгер та інші).

У роботах Н. Ветлугіної розкрито значення музично-дидактичних ігор для більш глибокого оволодіння дітьми музично-сенсорними вміннями та навичками, охарактеризовано їх структуру і зміст, визначено музично-дидактичний матеріал і сформульовано вимоги до естетичного оформлення наочних посібників. Подальші наукові розвідки, здійснювані Зіміною А., Костіною Е., підтвердили, що саме музично-дидактичні ігри є одним із засобів музичного розвитку дітей. За своїм характером музично-дидактичні ігри різні, проте вони мають на меті навчити дошкільників розрізняти і запам'ятовувати музичні звуки за висотою, динамікою, тембром, ритмом у зв'язку із загальним характером музичного твору (І. Рудченко).

На думку Кононової Н., музично-дидактичні ігри для дошкільників повинні бути простими і доступними, цікавими і привабливими. Тільки тоді вони стають своєрідним збудником бажань у дітей співати, слухати, грати і танцювати [3]. Аристова Л., звертаючись до ігрових технологій навчання на фронтальних музичних заняттях, вважає за доцільне використання деяких ігор та ігрових вправ: ігровий діалог (ритмічний, інтонаційний, ладовий), гра-імпровізація, ігри на наслідування звучання музики (тактильні, рухомі, інтонаційні, вокальні, інструментальні), музично-дидактичні ігри тощо [1].

Не дивлячись на різноманіття досліджень, практика музично-ритмічного виховання свідчить про деякі труднощі у використанні музично-дидактичних ігор у роботі з дітьми різного віку. Зазвичай дошкільників знайомлять з музично-дидактичними іграми на фронтальних музичних заняттях у всіх вікових групах, починаючи з третього року життя. Успішність проведення музично-дидактичної гри залежить від вміння музичного керівника пояснити правила її проведення вихователю. Однак, на практиці музичні керівники не ознайомлюють вихователів із змістом музично-дидактичних ігор, рідко застосовують, або майже не використовують музично-дидактичні ігри на фронтальних музичних заняттях. Відмова від проведення музично-дидактичних ігор із дошкільниками знижує розвивальний ефект навчання. Більшість фронтальних музичних занять проходить одноманітно, вкрай недостатньо використовуються ігрові форми навчання. Користуючись свободою творчості в складанні плану фронтального музичного заняття, музичні керівники більшу частину часу заняття приділяють співу та музично-ритмічним рухам.

Отже, необхідно визнати велику керівну роль вихователя в дитячій грі: він тактовно спрямовує її хід, стежить за взаємовідносинами між дітьми, зберігає самостійний і творчий характер ігрової діяльності дітей. Досвід роботи музичних керівників показав, наскільки корисно для загального розвитку дітей залучати їх до самостійної діяльності, зокрема, до самостійної музичної діяльності, виховувати творче відношення до музики. Включення дошкільників у різні види музичної діяльності розвиває у них інтерес, фантазію, тобто безпосередність дій, захопленість, прагнення по-своєму передати образ, імпровізувати в співі, грі, танці. Водночас, спостереження за музичними заняттями, а також бесіди з вихователями засвідчують, що вони майже не грають з дітьми в музично-дидактичні ігри під час самостійної музичної діяльності. Проте, особливістю музично-дидактичних ігор є те, що вони можуть використовуватись дітьми самостійно поза музичних занять.

Серед причин, які називають самі вихователі, щодо пояснення недоліків в роботі з організації самостійної музичної діяльності, переважає відсутність умов у групах дошкільного навчального закладу. Разом з цим, на питання: "Які умови Вам необхідні?", – переважна більшість вихователів висловлювались однозначно, майже не замислюючись. Їхні відповіді звучали так: "не знаю", "не можу сказати" тощо.

Аналіз реальних умов більшості обстежених дошкільних навчальних закладів свідчить, що в окремих випадках приміщенням групи бракує достатнього місця для ігрових куточків, зокрема музичного куточка. Але, щоб прищепити інтерес до музичної діяльності і постійно підтримувати його, доцільно виділити в груповій кімнаті спеціальне місце – музичний куточок і обладнати його технічними засобами, музичними інструментами, музичними іграшками, саморобними музичними інструментами з природного матеріалу (по концепції Карла Орфа), музично-дидактичними іграми, набором картинок із музичними інструментами, портретами композиторів. Наявність у групі музичних інструментів вже викликає у дитини бажання навчитися на них грати, а за допомогою музично-дидактичного матеріалу вирішуються різноманітні виховні завдання в доступній для дітей ігровій формі, наприклад, розвиток відчуття ритму, тембрового, динамічного слуху тощо.

Варто погодитися з переконливими свідченнями педагогів, які доводять, що в них бракує досвіду організації самостійної музичної діяльності, а також проведення музично-дидактичних ігор. Неможливість здобуття такого досвіду шляхом самоосвіти, мабуть, спричинена такими чинниками:

– цей аспект педагогічної діяльності вихователя не входить до системи його підготовки;

– вихователі інколи приймають за самостійну музичну діяльність наслідування дітей дорослим (З. Шоломович);

– відсутність у вихователів елементарних знань з музичної грамоти.

У зміст самостійної музичної діяльності входить гра дітей на музичних інструментах, організація дитячої музичної творчості, проведення музично-дидактичних ігор тощо. Для того, щоб розвинути в дітей самостійність, уміння творчо мислити, застосовувати знання в самостійній музичній діяльності, одержані на музичному занятті, вихователь повинен успішно вирішувати на практиці завдання музично-естетичного виховання дошкільників, всебічного оволодіти засобами педагогічного впливу на дитину, знати музичний репертуар, вміти організувати самостійну музичну діяльність.

Однією із серйозних проблем недостатнього використання музично-дидактичних ігор є дефіцит часу на самостійну музичну діяльність. Це пов'язано із загальною тенденцією дошкільного навчального закладу на навчання, інтелектуалізацію педагогічного процесу. Звідси – перевантаженість чинних програм виховання і навчання освітніми завданнями. Разом із тим, музичні завдання дидактичних ігор значно активізують розумову діяльність дитини, розвивають уявлення про висоту та тривалість музичних звуків, вміння розуміти характер різних музичних творів тощо, а також розвивають самостійну музичну діяльність, яка набуває творчого характеру.

Як показало опитування, вихователі не завжди раціонально організують день дитини та режимні процеси (затягується прийом їжі, збори на прогулянку та одягання після сну; збільшується час, відведений на заняття тощо). Усе це призводить до того, що в режимі дня не залишається або різко зменшується час для вільних дитячих ігор, зокрема, музично-дидактичних ігор.

Вихователі визначили ще одну, з нашої точки зору, суб'єктивну причину: вплив власного ситуативного настрою на цей різновид їх педагогічної діяльності. Типовим є і невміння підпорядкувати настрої професійному обов'язку, відсутність усвідомлення важливості цього виду роботи, а також позитивного емоційно-особового ставлення до неї.

Стурбованість викликає той факт, що вихователі не можуть відповісти на питання "У які музично-дидактичні ігри грають діти Вашої групи?", вони не можуть дати жодних пояснень з цього приводу. Причина, на наш погляд, полягає в недостатній обізнаності педагогів щодо розуміння сутності музично-дидактичних ігор, в недооцінці їх місця та ролі в педагогічному процесі. Отже, дошкільники майже не грають у музично-дидактичні ігри, їх тематика обмежується рухливими та сюжетно-рольовими іграми. Проте, за думкою Ф. Фребеля, в дитячих іграх необхідно поєднувати слова, спів, музично-ритмічні рухи, що розвиває у дітей чуття ритму, музичний слух, голос. Саме ці завдання можна розв'язати засобами музично-дидактичної гри.

Наші висновки щодо низького рівня ігрової діяльності дошкільників підтверджуються дослідженнями науковців (Л. Артемова, Р. Жуковська, Ю. Косенко, Д. Менджеричка, Н. Михайленко, О. Тарасова та інші). Такий стан дитячої ігрової діяльності непокоїть особливо тому, що вона є провідною діяльністю дітей цього віку, недостатній рівень сформованості якої відображається на загальному психічному розвитку дитини. Природно, що відсутність проведення музично-дидактичних ігор на фронтальних музичних заняття і в самостійній музичній діяльності зменшує ефект виховного процесу.

Опитування вихователів показало, що не всі діти виявляють інтерес до самостійної музичної діяльності. Це визначається тим, що:

– вихователі не вміють педагогічно грамотно керувати процесом формування інтересу до самостійної художньої діяльності, зокрема, музичної діяльності;

– відсутня методична підготовка вихователя до проведення музично-дидактичних ігор;

– музично-дидактичні ігри передбачають високий творчий рівень розвитку ігрової діяльності дітей, тому недостатній інтерес до музично-дидактичних ігор визначається низьким рівнем загальних ігрових умінь дошкільників;

– обмеженість вільного часу у дітей для проведення музично-дидактичних ігор.

– невідповідність основним вимогам щодо оформлення музичного куточка в кожній віковій групі: естетичність музичного куточка; наявність музично-дидактичних ігор, усіх необхідних посібників; достатня кількість різновидів дитячих музичних інструментів і музичних іграшок.

Таким чином, вихователі дошкільного навчального закладу виявляють інтерес до обговорюваної проблеми, хоча роблять це, переважно, на декларативному рівні. Це призводить до того, що музично-дидактичні ігри посідають місце, неадекватне їх значенню у виховному процесі.

Система Ф. Фребеля одержала визнання в багатьох країнах світу, але на сучасному етапі повною мірою його система не застосовується. Розроблені положення, зокрема методика дитячої гри Ф. Фребеля, заслуговують на увагу. У практиці роботи з дошкільниками часто спостерігається формальне використання музично-дидактичних ігор. Розвиток у дітей основних музичних здібностей повинен бути постійно у полі зору педагогів, здійснюватися різними методами і засобами, зокрема за допомогою музично-дидактичних ігор.

Дослідження показало важливість наукового рішення багатьох питань. Наприклад, зміна відношення до організації самостійної музичної, проведення музично-дидактичних ігор у масовій практиці після навчання вихователів, розробка конкретних методичних рекомендацій з організації роботи з батьками. Все це спонукає продовжити дослідження з даної проблеми.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аристова Л.С. Формування естетичного ставлення до музичного мистецтва у дітей старшого дошкільного віку / Л.С. Аристова. – Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Том 1. Серія "Педагогічні науки". – Випуск 37. – 2012. – С.13-15.
2. Кононова Н.Г. Музыкально-дидактические игры для дошкольников: Из опыта работы муз. руководителей / Н.Г. Кононова. – М., 1982. – 96с.
3. Лубенець Н. Фребель и Монтессори / Н. Лубенець // Оттиск из "Дошкольного воспитания" за 1914 г. – К.: Тип. Т-ва И.Н. Кушнерев и К., 1915. – 86 с.
4. Степанова Т.М. Індивідуально-диференційований підхід до музичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Монографія / Т.М. Степанова, Т.А. Лісовська. – К.: Видавничий дім "Слово", 2012. – 256 с.
5. Фребель Ф. Педагогические сочинения. Том I. Воспитание человека / [Ф. Фребель ; пер. с нем. И.Д. Городецкого, под ред. Д.Н. Королькова]. – [изд. 2-е.]. – М., 1913. – 357 с.

Макаренко Л.В.

ВНЕДРЕНИЕ ИДЕЙ Ф. ФРЕБЕЛЯ В ПРАКТИКУ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МУЗЫКАЛЬНО-ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГР В РАБОТЕ С ДОШКОЛЬНИКАМИ

Статья посвящена обоснованию целесообразности и эффективности использования музыкально-дидактических игр на музыкальных занятиях и в самостоятельной музыкальной деятельности с целью развития у детей основных музыкальных способностей.

Ключевые слова: художественно-эстетическое воспитание, самостоятельная музыкальная деятельность, музыкальные занятия, детское музыкальное творчество, музыкально-дидактические игры.

Макаренко L.V.

INTRODUCTION F. FROEBEL'S IDEAS IN THE PRACTICE OF THE USING MUSICAL AND DIDACTIC GAMES IN THE WORK WITH PRESCHOOL AGE CHILDREN

The article is dedicated to the ground of the advisability and efficiency of the use of musical and didactic games during the music lessons and in the self-study musical activity to develop the children's basic talents for the music.

Key words: art and esthetic education, self-study musical activity, music lessons, children's musical creation, musical and didactic games.